

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE GÜNDELİK HAYAT VE DİN

Kabul Tarihi: 17.08.2016

Yayın Tarihi: 31.10.2016

Abdullah İNCE*

Öz

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2014 yılında yayınlanmış “Türkiye’de Dini Hayat Araştırması”nın Doğu Karadeniz bölgesi verilerine dayanmaktadır. “Türkiye’de Dini Hayat Araştırması”nın Türkiye geneli verileri kamuoyuyla paylaşılmıştır. Ancak bölgelere ait ayrıntılı veriler paylaşılmamıştır. Tebliğimizde ilgili çalışmada TR9 olarak kodlanan Doğu Karadeniz bölgesine ait “Gündelik Hayat ve Din” bölümü verileri yerleşim yeri, cinsiyet ve yaş grubu değışkeni açısından incelenmiştir. Ancak çalışmanın başka bölümlerinde yer alan bazı veriler kendi araştırma amacımıza uygun olarak gündelik hayat kapsamında görüldüğünden bu bölüme dâhil edilmiştir. Doğu Karadeniz bölgesine ait veriler diğer bölgelerle karşılaştırılmış, çeşitli kıyaslamalara gidilmiştir.

Çalışmanın verilerine göre, Türkiye’nin bütününde olduğu gibi Doğu Karadeniz bölgesinde de gündelik hayatta din hala önemlidir. Doğu Karadeniz bölgesi verileri özellikle aileye ilişkin konularda Türkiye genelinden daha yüksek görünmektedir.

Çalışmamız bölgenin dini hayatını kapsamlı bir veri setine dayanarak ele alan güncel veriler barındırmaktadır. Bu yönüyle sosyal gerçekliğin önemli bir yönü olan gündelik hayatta dinin yerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler; Dini Hayat Araştırması, Türkiye, Doğu Karadeniz, Gündelik Hayat

THE DAILY LIFE AND RELIGION IN THE DISTRICT OF EAST KARADENİZ

Abstract

This study depends on the East Karadeniz region datas of the "Religious Life of Turkey Research" that had published by Presidency of Religious Affairs in 2014. It was shared with public and published only general datas of Turkey. In our study we examined the East Karadeniz region's datas about "Daily life and religion" part from the aspect of settlement, sexuality and age group factors. we compared the East Karadeniz Region with other regions of Turkey and made some comparisons.

According to the datas of study in East Karadeniz the religion still takes an important role in daily life as well as the other regions of Turkey. The datas of East Karadeniz Region seem higher than the Turkey generally in especially subjects about family.

Our study contains actual datas that examine religious life of region by depending a comprehensive set of datas. From this aspect it will contribute to understand better the role of religion in daily life which becomes an important aspect of social reality.

Keywords; Religious Life Research, Turkey, East Karadeniz, Everyday Life

1. Giriş

1.1. Gündelik Hayat

Toplumsal etkileşim biçimlerini incelemek sosyoloji için önem taşır. Gündelik rutinlerimiz bizim yaptıklarımıza zaman içerisinde yapı ve biçim verirken yapıların önemi ve faydası da gündelik hayatı yapılandırabilme kapasitelerine göre ölçülür. Bir olgular zincirinden oluşan gündelik hayat sosyolojik içerikli bir olgudur. Eğer toplumsal hayatı açıklayabileceğimiz gizli bir yapı varsa bu yapı gündelik hayatın ilk bakışta açıkça görülmeyen bütünleşmiş yapısıdır. Gündelik olan yapısı gereği küreselliğin, devletin, tekniğin, kültürün içine yerleştirilebilecek ama ayrıca başlı başına bir kategori olarak topluma nüfuz ederek, toplumu anlamak için bir ipucu olarak alınabilir. Zira toplumsal alanın diğer düzeyleri sadece gündelik hayata bağlı olarak varlığını sürdürür (Lefebvre, 2007: 40, 132, 78).

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İDKAB abdullahince@sakarya.edu.tr

Gündelik hayat artık bir sosyolojik kategori olarak itina ile incelenen bir alan haline gelmiştir. Toplumsal örgütlenmeyi, iradi ve planlı öz-düzenlemeyi, sistematikleştirilen düşünceyi ve yapılandırıcı eylemin hedefini bu uzay zamanda incelemek mümkündür (Lefebvre, 2007: 86). Gündelik hayatı incelemek toplumsal varlıklar olarak kendimiz ve toplumsal hayatımız hakkında daha derinlikli bilgiye sahip olabilmeyi sağlar. Zaman içinde yaptıklarımıza bir yapı ve biçim veren günlük hayatın rutinleri insanın gerçekliği değiştirebilme potansiyeli hakkında fikir verir. İç içe geçmiş davranış örüntülerini bünyesinde barındıran gündelik hayat toplumsal kurumlarla zaman ve mekan düzleminde bir ortaklık zemini oluşturur. Bu açıdan toplumsal düzenleri ve kurumları anlamak için gündelik yaşamdaki toplumsal etkileşimi incelemek ilham vericidir (Giddens, 2013: 168-169).

Gündeliklik ve modernlik zamanın iki yüzü olarak birbirine bağlı ve birbiriyle ilişkili olgular kümesi olarak görülebilir. Birbirini çevreler ve birbirinin üstünü örter. Mütevazı, ve doğal bir özellik taşıyan gündelik hayat toplumun kendini ifade etmesinin sağlayan kategoriler kümesidir. Gündelikliğin ve modernliğin kısımları belirli bir zaman diliminde birbirine bağlıdır (Lefebvre, 2007: 35). İç içe geçmiş, peş peşe dizilmiş olguların mekânı olan gündelik hayat içkinliğin mekânıdır. Gündelik olanla modern olanın zamansal ve mekansal birlikteliği aynı zamanda eskiden kalmış ve tarihsel pratiği içinde konumlandırdığımız zaman ve mekanda içerisi ve dışarıyı arasındaki ikiliği ortadan kaldırır. Gündelik hayatın potası içinde hepsi tek kategoriye dönüşür (Harootunian, 2006: 25).

Gündelik hayat kimsenin vazgeçemeyeceği, her taraftan, her yerden bizi sarıp kuşatan, hem içinde hem dışında olduğumuz bir kendiliğindenliktir. Onun dolaysızlığı ona doğa ile kültür arasında bir dolayım imkânı sunar (Lefebvre, 2013: 380). Gündelik hayatın kendiliğindenliği davranış tercihlerinde insanın düşünme ve muhakeme etme süresini daraltır, çoğu zaman elinden alır. Ancak her bir davranışı ortaya çıkaran ve yönlendiren saiklerden söz etmek mümkündür. Davranış tercihi yaparken, amaçlarımız, inançlarımız, değerlerimizi ve bizi etkisi altında bulduran başka unsurların etkisi altında oluruz. Bu açıdan bakıldığında din ve değerler günlük hayatta uzak ve yakın hedefler için belirleyicidirler (Bölay, 2007).

Gündelik hayat Türkiye’de, üretilen bir çerçeve, dikkate alınması gereken bir strateji ve dinselliğin organizasyonunu keşfetme açısından dikkate değer bir inceleme alanıdır. Türkiye’de modernleşme süreçlerinde dinin yeri ve geçirdiği aşamalar gündelik hayat üzerinden daha açık okunabilir. Bu alanı incelemek dinselliğin dönüşümünün ana temalarını da ele verebilir. Hatta belki bu Türkiye özelinde görmezden gelinemeyecek bir olgudur (Subaşı, 2001).

Toplumsal pratikten arta kalan şey olarak görebileceğimiz gündelik hayat toplumsal bütünün ürünüdür. Gündelik hayat toplumsal açıdan hem bir denge, hem de tehdit edici dengesizliklerin ortaya çıkabileceği bir yerdir (Lefebvre, 2007: 44). Din toplumsal hayatta görünürlük kazanan bir olgudur. Dinin sosyal hayat üzerindeki etkisini gözleyebilmenin önemli yollarından biri onun gündelik hayattaki yansımalarını izlemektir. Dolayısıyla dinsel bağlamında gündelik hayat dini değişimin gözlenmesi için önemli bir kategori oluşturur (Subaşı, 2001).

1.2. Dini Hayat

Sosyoloji dinin özünü değil, dinin toplumsal boyutunu inceleyen bir bilimdir. Dolayısıyla sosyoloji dinden kaynaklanan sosyal davranışları inceler. (Weber, 2008: 34, 47, 54). Sosyolojik yaklaşım dini hayatı çeşitli tipolojiler üzerinden anlamayı hedefler ve farklı boyutlar üzerinden ölçmeye çalışır. Bir kişinin dindar olduğunu vurgulamak, onun kendi inanç alanı içerisindeki bireysel gerçeklik durumu hakkında da bir bilgiye sahip olduğu anlamına gelir. Tanrısal gerçekliğe kendi sosyal konumundan hareketle bağlanan birey, dini kendi yaşamının fonksiyonel bir göstergesi kılar (Subaşı; 2001; Subaşı; 2004: 97).

Dindarlık, yapılan din tanımına ve dindarlığı hangi parametreler üzerinden ölçeceğimize göre tanımlanan bir olgudur. Dindarlık, öncelikle dini bir sistemin varlığını, dine inanan bir kişinin gerekliliğini ve inanmanın derecesini belirten bir nitelik taşıır (Onay; 2001). Ancak dindarlığın

tanımı, dinin ve dindarın yaşadığı kültürün sınırlarını aşarsa operasyonelleştirilme imkânı ortadan kalkabilir (Köktaş, 1993: 63).

Dindarlık tipolojileri temelde ikiye ayrılabilir. Bunlardan substansif-özel tanımlar dindarlıktan veya din farklılığından hareket ederek insanın tabiatüstü ile ilişkisi üzerinde durur ve dinin özünü tanımlar. Fonksiyonel tanımlar ise dinin bireysel ve toplumsal etkilerini betimleyen, dinin ne işe yaradığını izaha çalışan tanımlardır (Furseth ve Repstad, 2010: 16; Hamilton, 2001: 14-18). Dindarlık, birey toplum etkileşimi bağlamında ortak inançlar ve davranışlar yoluyla toplumsallaşan bir olgudur. Hem bireysel hem de toplumsal yönü bulunan dindarlık olgusunu ölçmeyi hedefleyen çalışmaların din psikolojisi ve din sosyolojisi alanında kısmen farklılaştığı ancak bütünüyle ayrılmadığı ifade edilebilir. Din psikolojisi alanında daha çok dindarlık ölçekleri öne çıkarken, din sosyolojisi çalışmalarında ise bir kısmı eklektik, bir kısmı özgün dini hayat çalışmaları belirginleşmektedir.

Dini hayat, tarihsel ve toplumsal bağlamda değişken bir özellik gösterebilir. Bu açıdan dini hayat her dönemde yeniden ele alınıp incelenmelidir. Dindarlık tipolojileri, farklı dinlerin, aynı dinin içindeki farklı geleneklerin, zaman ve mekânın değişmesiyle değişen kültürel ve sosyal şartlar sonucu ortaya çıkabilecek dindarlık şekillerinin anlaşılması için bir katkı olarak görülmelidir. Ancak her tipolojinin geliştirildiği çevrenin ve dönemin izlerini taşıdığı göz önünde tutulmalıdır.

Din sosyolojisi ve din psikolojisi alanında ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında, Glock'un beş boyutlu tanımının önemli ölçüde benimsendiği görülmektedir. Bu boyutlar dindarlığın inanç boyutu, pratik boyutu, tecrübe boyutu, bilgi boyutu ve etkileme boyutudur (Glock, 2007). Bu çalışmalarda dindarlık, boyutları, nasıl tespit edileceği, dinin insan hayatının hangi yönlerinde ne derece etkili olacağı yönüyle incelenmektedir (Köktaş, 1993: 50). Ancak kendi içinde bir değer taşıyan bu tasniflerin kültürel boyutu göz ardı edildiğinde çeşitli mahzurlar ortaya çıkabilir.

Konuyu ele alış biçimi ve örneklem grubu açısından Türkiye'de yapılan dini hayat çalışmalarını birkaç gruba ayırabiliriz. Bunlar; örneklem grubu ve tipolojik tasnifi geniş tutulan çalışmalar (Taplamacıoğlu, 1962; Köktaş, 1993; Günay, 1999; Çelik, 2000; Akyüz, 2007), dindarlığı belirlisınırlı bir alan üzerinden ele alan çalışmalar (Okumuş, 2006; Arslan, 2003) ve çalışma örneklemini belirli sosyal kesimlerle sınırlayan çalışmalar (Fırat, 1977; İnce, 2012) olmak üzere üçe ayrılabilir. Dindarlık ölçekleri ve dini hayat çalışmaları bütün olarak değerlendirildiğinde, bu çalışmalar psikolojik düzlemde bireylerin, sosyolojik düzlemde de toplumun hayatında dine ne kadar yer verdiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Geliştirilen ölçeklerde ve ortaya çıkan sonuçlarda farklılığı doğuran unsurlar ise öncelikle araştırmacının dini nasıl tanımladığına ve dindarlığı / dini hayatı hangi parametreler üzerinden ölçeceğine bağlıdır. Dolayısıyla bu çalışmalarda öncelikle dinden ne anlaşıldığı, buna bağlı olarak dindarlığın hangi unsurlar üzerinden ölçüleceği açık olarak tanımlanmalıdır.

Dindarlık ölçümleri, dini hayat çalışmaları ve bu bağlamda geliştirilecek tipolojiler sosyal gerçeklikten bağımsız olarak inşa edilemezler. Zira dinsel alanda ortaya çıkan rasyonelleşme, bireyselleşme vb. unsurlar olguyu farklılaştıran yeni unsurlardır (Subaşı, 2002). İslami dindarlık ölçekleri için de aynı eleştiriler dikkate alınmalıdır. İslami dindarlık ölçekleri, İslam'ın dinsel kurallara bağlanmış bir hayat içinde toplumun ve gündelik hayatın akışına dair ayrıntılara karşı etkin olma isteğini dikkate almalıdır. Zira İslam, toplumsal hayatın her yanını (katı dinsel bir içerikle sınırlamasa bile) dini görüş açısından değerlendiren bir dindir (Subaşı, 2001).

Dindarlık inanç, ibadet, dini tecrübe, dini bilgi ve etkileme gibi boyutlar üzerinden gözlenebildiğine göre gündelik hayatta dinin yeri de çeşitli boyutlar üzerinden gözlenebilir. Belirlenen kategoriler üzerinden ölçülebilen dindarlık ve dini hayat yine benzer kategoriler üzerinden değişim bağlamında incelenebilir (Subaşı, 2001).

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2013 yılında yapılan dini hayat araştırması “dini aidiyet”, “inanç”, “dini bilgi”, gündelik hayat ve din” ve “dindarlık” şeklinde altı bölümden oluşmaktadır. Çalışma bu tasnif çerçevesinde dini hayatı farklı değişkenler ve parametreler ekseninde açığa çıkarmayı hedeflemektedir (DİB, Dini Hayat Araştırması: 2014).

Bizim çalışmamızın konusu olan “gündelik hayat ve din” ilgili çalışmada dinin toplumsal bağlamda kişinin özel dünyasında nasıl yer ettiğinden başlayarak kamusal hayata uzanan yaşam döngüsü içerisinde hangi yönleriyle belirginleştiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Buna göre dinin bireyin iç dünyasında karşılık bulan derinliğinin, toplumsal hayatta hangi işaret, sembol ve söylemlerle taşındığı kadar, bireysel ve toplumsal yaşamda bağlayıcılık ve belirleyicilik düzeyinin ne olduğu önemli bir dini hayat göstergesidir (DİB, Dini Hayat Araştırması: 2014).

Biz bu çalışmamızda ilgili çalışmanın Doğu Karadeniz bölgesiyle sınırlanmış gündelik hayat ve din bölümüne ait verilerini ele alacağız. Dini hayat araştırmasında bu bölge TR9 Doğu Karadeniz olarak isimlendirilmektedir. Bölge Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane yer aldığı illeri içermektedir. Dini hayat çalışmasının gündelik hayat ve din bölümünde toplam 24 soru vardır. Ancak dini hayat çalışmasında veri olarak değerlendirilen sorular kendi sistematığımız çerçevesinde yeni bir tasnife tabi tutularak 17 soruyla sınırlanmıştır. Dini hayat çalışmasında başka bölümlerde yer alan iki soruda konuyla ilgili görüldüğünden bu bölüme dâhil edilmiştir. Çalışmamız kapsamındaki 19 soru yerleşim yeri, cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından analiz edilmiştir. Bizim çalışmamızda Diyanet’in çalışmasından farklı olarak kısmi bir tasnif değişikliğine gidilerek sorular gündelik hayatta dinin yeri, aile hayatında dinin yeri, sosyal hayatta dinin yeri, laiklik ve dini gruplar ve günlük hayatta helaller ve haramlar şeklinde kategorize edilmiştir

2. Doğu Karadeniz Bölgesinde Gündelik Hayat ve Din¹

2.1. Genel Olarak Gündelik Hayatta Dinin Yeri

Hayatını dinle irtibatlı gören bireyler gündelik hayatın sıradanlığı içerisinde farkında olarak ya da olmaksızın dini tercihlerinin etkisinde olurlar. Bu bağlamda Allah’ı hoşnut etmek, hayatını dinin emirlerine göre şekillendirmek, inançlarının bireysel kararlarını etkilemesi, ibadet yapmadığında kendini huzursuz hissetmek ve günah işlediğinde pişman olmak gibi süreçleri yaşarlar. Çalışmamızın bu bölümünde ele alınan sorular diğer bölümlerdeki sorulardan somut olmaması yönüyle ayrılmaktadır. Örneğin hayatını dinin emirlerine göre şekillendirmeyi istemek bir konudaki genel kanaati, soyut bir tutumu yansıtır. Ancak şans oyunu oynama konusundaki tercih doğrudan somut bir eyleme gönderme yapmaktadır.

2.1.1. Hayatını dinin emirlerine göre şekillendiririm.

Hayatını dinin emirlerine göre şekillendiririm yargısına Doğu Karadeniz bölgesindeki bireyler %72,0 oranında hemen her zaman, %24,1 ise ara sıra demiştir. Bu oran hemen her zaman cevabını verenler açısından Türkiye ortalamasının üzerindedir (%64,9). Veriler Kır-kent değişkeni açısından incelendiğinde kırdaki %80,0’e çıkmakta, kentte ise %57,9’a inmektedir. Cinsiyet değişkenine göre oranlar erkeklerde %66,0 kadınlarda %77,1’dir.

Tablo 1	Hemen her zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	64,9	28,3	4,6	1,3	0,9
Bölge	72,0	24,1	3,0	0,9	0,1
Yerleşim yeri					
Kent	57,9	35,8	4,5	1,6	0,2

¹ Çalışmanın bu kısmında kullanılan veriler Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Hayat Araştırması’nın İBBS 1. Düzey bilgilerinin TR9 olarak kodlanan Doğu Karadeniz bölgesine ait verilerdir. Bu veriler daha önce başka yerde yayınlanmamıştır. Dini Hayat Araştırması içinde sadece bölgenin genel dağılımı bulunmaktadır. Bizim çalışmamızda ise daha önce başka yerlerde yayınlanmayan bölgeye ait ayrıntılı veriler cinsiyet, yerleşim yeri ve yaş grubu değişkenine bağlı olarak ele alınmaktadır. Çalışmamızı hazırlarken bu verileri kullanmamıza izin veren Diyanet İşleri Başkanlığı’na, özellikle Strateji Geliştirme Başkanlığı yetkililerine teşekkür ederim.

Kır	80,0	17,4	2,1	0,5	0,1
Cinsiyet					
Erkek	66,0	28,7	4,4	0,7	0,1
Kadın	77,1	20,1	1,7	1,0	-
Yaş grubu					
18-24	47,3	43,5	7,8	1,4	-
25-34	52,2	45,0	1,9	0,9	-
35-44	72,1	25,9	1,7	0,4	-
45-54	76,0	17,9	4,8	1,3	-
55-64	83,0	14,0	2,6	-	0,4
65+	90,9	7,7	-	1,3	0,2

Yaş grupları değişkeni açısından incelendiğinde bu soruya verilen cevaplar ile bir önceki soruya verilen cevaplar arasında orantının ciddi ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Örneğin bir önceki soruda 18-24 yaş grubu ile 65+ yaş grubu arasında yaklaşık %23'lük bir fark varken bu soruya verilen cevaplarda bu oran yaklaşık %44 olmaktadır. Buna göre bu soruya 18-24 yaş grubunda %47,3'lük bir kesim hemen her zaman cevabını, %43,5'lik bir kesim de ara sıra cevabını verirken, bu oran 65+ yaş grubunda hemen her zaman cevabında %90,9 ara sıra cevabında %7,7 olmaktadır. Dini hayat araştırmasının bütünü göz önünde bulundurulduğunda bir önceki soruya verilen cevaplarda olduğu gibi 18-24 ve 25-34 yaş grubunda, bu soruya olumsuz cevap verenlerin oranı, Doğu Karadeniz bölgesinde (%47,3, %52,2) Türkiye ortalamasının (%57,4, %58,3) altındadır.

2.1.2. Günlük hayatımda karar verirken, bu tercihimden Allah'ın hoşnut olup olmayacağını düşünürüm.

Doğu Karadeniz bölgesindeki katılımcıların %83,3 oranında günlük hayatta bir tercih aşamasında Allah'ın hoşnutluğunu gözettiği görülmektedir. Ara sıra bunu yaptığını düşünenler ise 13,5'tir. Doğu Karadeniz bölgesi, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgesinden sonra bu soruya olumlu cevap verme oranı en yüksek olan bölgedir. Bölgenin verilerine yakından bakıldığında bu oranın kırdan kentten daha yüksek (%89,5) olduğu, kadınlarda (%87,0) erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Yaş grupları açısından veriler incelendiğinde 18-24 yaş grubunda oran %68,3 iken 65+ yaş grubunda %92,5'e çıkmaktadır. Bu soruya verilen cevaplar bağlamında Doğu Karadeniz bölgesi verileri, dini hayat araştırmasının bütünüyle karşılaştırıldığında 18-34 yaş grubunda daha düşük, diğer yaş gruplarında daha yüksek görünmektedir.

Tablo 2	Hemen	Ara	Hiçbir	Fikrim	Cevap
	her zaman	sıra	zaman	yok	vermeyen
TÜRKİYE	77,3	17,7	2,7	1,5	0,8
Bölge	83,3	13,5	2,1	0,7	0,3
Yerleşimyeri					

Kent	72,6	24,4	2,8	-	0,2
Kır	89,5	7,2	1,7	1,2	0,5
Cinsiyet					
Erkek	79,1	17,2	3,0	0,6	0,1
Kadın	87,0	10,3	1,4	0,9	0,5
Yaş grubu					
18-24	68,3	24,0	4,0	1,7	2,0
25-34	71,9	21,6	4,6	1,8	-
35-44	84,7	14,6	0,7	-	-
45-54	86,8	11,8	1,4	-	-
55-64	90,2	8,9	0,3	0,3	0,4
65+	92,5	4,4	2,2	0,9	-

Diğer bir deyişle Doğu Karadeniz bölgesinde gençler günlük hayatta Allah'ın hoşnutluğunu Türkiye ortalamasının altında bir oranda gözetirken, diğer yaş grupları daha yüksek oranda gözetmektedir. Bu soruya benzer bir soru Polat (2002, 99) tarafından Erzurum'da yaşayan bireylere sorulmuş; "günlük işlerinizde dini kıstaslara uyar mısınız?" bireylerin %36,9'u tamamen, %39,3'ü kısmen uyarım demiştir.

2.1.3. Dini inancımın kararlarımı etkilemesine izin vermem.

Bir önceki soruya göre bireylerin tercihlerini daha net olarak yansıtan bu soru, bireylerin günlük hayatta karar alırken dinin etki durumunu farklı yönden ölçmektedir. Bu soruya Doğu Karadeniz bölgesinde verilen cevabın istatistiki dağılımı genel olarak diğer sorularla uyumlu görünmektedir. Katılımcılar bu soruya %59,1 oranında tamamen, %14,1 kısmen olumsuz cevap vermişlerdir. %20,4'lük bir kesim ise bu yargıya katıldığını belirtmektedir. Bu oranlar dini hayat araştırmasının Türkiye bütününe ait verileriyle karşılaştırıldığında, Doğu Karadeniz bölgesinde bireylerin "Dini inancımın kararlarımı etkilemesine izin vermem" yargısına daha az katıldıklarını göstermektedir. Doğu Karadeniz bölgesinde kentte ikamet edenler kırdaki ikamet edenlere göre, erkekler kadınlara göre bu yargıyı daha fazla paylaşmaktadır. Bu oranlar da diğer sorulara verilen cevaplarla uyumlu görünmekte, bu da araştırmanın iç tutarlılık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3		Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE		25,5	15,9	52,6	4,9	1,1
Bölge		20,4	14,1	59,1	6,3	0,1
Yerleşimyeri						
	Kent	17,9	23,3	55,0	3,5	0,3

	Kır	21,8	8,8	61,5	7,9	0,1
Cinsiyet						
	Erkek	23,4	16,4	55,9	4,1	0,2
	Kadın	17,7	12,1	61,8	8,2	0,1
Yaş grubu						
	18-24	14,3	17,4	63,8	4,5	0,0
	25-34	21,3	23,9	53,4	1,4	0,0
	35-44	17,2	11,7	66,8	4,0	0,3
	45-54	24,4	16,9	53,0	5,7	0,0
	55-64	21,5	9,3	60,0	8,9	0,3
	65+	21,9	7,8	58,4	11,6	0,2

Yaş grubu değişkenine göre bakıldığında bu yargıya katılmıyorum cevabı verenler 35-44 yaş grubunda (%66,8) ve 55-64 yaş grubunda (%60,0) pozitif bir seyir göstermektedir. 35-44 yaş grubunda bu soruya katılmıyorum diyenlerin oranı %51,5, 55-64 yaş grubunda ise %51,9'dur. Görüldüğü gibi bahsi geçen yaş gruplarında Türkiye ortalamasına göre makas açılmış durumdadır.

2.1.4. Günah işlediğimde pişman olurum.

Doğu Karadeniz bölgesindeki bireylerin % 94,4'ü günah işlediğinde hemen her zaman pişman olduğunu ifade etmektedir. Kırdaki yaşayanlarda bu oran daha da yükselerek %96,3'ü, bulmaktadır. Bu soruya verilen cevaplarda cinsiyet değişkeni açısından fazla bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Veriler yaş gruplarına göre incelendiğinde, diğer sorulara verilen cevaplardan farklı olarak bu soruda fazla bir farklılık gözükmemektedir. Bütün yaş gruplarında Doğu Karadeniz bölgesinin oranı %91,8'in üzerindedir. Günah işlediğinde pişman olma oranı en fazla 55-64 yaş grubunda (%96,5) ortaya çıkmaktadır. Dini hayat araştırmasının bütününe bakıldığında da "günah işlediğimde pişman olurum" yargısına hemen her zaman cevabı verenler %90,1'dir. Yaş grupları açısından 18-24 yaş grubundaki bireyler Doğu Karadeniz bölgesinde (%91,8) Türkiye genelinden (%87,2) daha yüksek düzeydedir. Diğer sorulara verilen cevapların aksine bu soru kökünde dile getirilen yargıya karşı bölgede yaşayan bireylerin daha duyarlı olduğu ifade edilebilir. Bölge bazında karşılaştırıldığında günah işlediğinde pişman olma konusunda Doğu Karadeniz bölgesi %96,4 ile en yüksek orana sahip olan Kuzeydoğu Anadolu bölgesinden sonra ikinci sırada gelmektedir.

Tablo 4	Hemen her zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	90,1	7,9	0,9	0,4	0,8
Bölge	94,4	4,7	0,4	-	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	91,0	7,4	1,3	0,1	0,2

Kır	21,8	8,8	61,5	7,9	0,1
Cinsiyet					
Erkek	93,3	6,0	0,1	0,3	0,1
Kadın	95,3	3,6	1,1	-	-
Yaşgrubu					
18-24	91,8	8,2	-	-	-
25-34	92,7	6,3	1,1	-	-
35-44	94,1	5,1	0,8	-	-
45-54	95,6	4,1	0,3	-	-
55-64	96,5	2,7	-	-	0,8
65+	94,7	3,1	2,0	0,2	-

2.1.5. İbadetlerimi yapamadığımda huzursuz olurum.

Bireylerin dini pratiklere karşı tutumunu genel düzeyde ölçmeyi hedefler görünen bu soruya verilen cevaplar Türkiye genelinde % 77,4 hemen her zaman, %18,0 ara sıra, %3,2 hiçbir zaman şeklindedir. Buna göre Türkiye'deki bireylerin yaklaşık %95'i her zaman veya ara sıra ibadetlerini yerine getiremediğinde kendini huzursuz hissetmektedir.

Doğu Karadeniz bölgesinde bu soruya verilen cevaplara bakıldığında hemen her zaman %83,0, ara sıra %14,7, hiçbir zaman cevabı %2,2'dir. Hemen her zaman cevabı verenlerin oranı kırdaki %88,9'u, kadınlarda %90,2'dir. Yaş grubu değişkeni açısından veriler incelendiğinde, özellikle 18-24 yaş grubundaki farklılık hem Doğu Karadeniz bölgesindeki diğer yaş gruplarına göre, hem de aynı yaş grubunun Türkiye genelindeki dağılımına oranla daha farklı seyretmektedir. 18-24 yaş grubundaki bireyler Türkiye genelinde bu soruya %67,8 oranında hemen her zaman, %26,8 oranında ara sıra cevabını verirken Doğu Karadeniz bölgesinde bu oranlar aynı yaş grubunda sırasıyla %55,3 ve %37,9 olarak görülmektedir. Doğu Karadeniz bölgesinde 65+ yaş grubu bu soruya %94,2 oranında hemen her zaman cevabını vermiştir. Bu oranın aynı yaş grubunda Türkiye genelindeki dağılımı %89,1'dir. Bu soruya verilen cevapları diğer bölgeler açısından incelediğimizde ibadetlerini yapmadığında kendini huzursuz hissetme oranının en fazla %86,5 ile Kuzeydoğu Anadolu'da en az ise %71,4 ile İstanbul'da olduğu görülmektedir.

Tablo 5	Hemen her zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	77,4	18,0	3,2	0,5	0,9
Bölge	83,0	14,7	2,2	0,1	0,1
Yerleşim yeri					
Kent	72,6	23,9	3,2	0,2	0,2

Kır	88,9	9,4	1,6	-	0,1
Cinsiyet					
Erkek	74,5	22,3	2,7	0,1	0,3
Kadın	90,2	8,1	1,7	-	-
Yaş grubu					
18-24	55,3	37,9	6,8	-	-
25-34	74,6	21,6	3,9	-	-
35-44	84,0	15,7	-	0,4	-
45-54	88,9	8,7	2,5	-	-
55-64	93,1	6,0	0,5	-	0,4
65+	94,2	5,0	0,5	-	0,3

2.2.Sosyal Hayatta Dinin Yeri

Din bireysel hayatta olduğu kadar toplumsal hayatta da etkisini hissettiren bir kurumdur. İnsan ilişkileri, komşuluk, akrabalık, sılayı rahim, dini bayramlar, cenaze, mevlit gibi ritüeller gündelik hayatta dinin etkilerinin gözlenebileceği bazı alanlardır. Günlük hayatın akışı içinde sürekli tekrar edilen kimi davranışlar bazen bireylerin dini özelliklerini daha açıkça ortaya koyabilmektedir. Trafik kuralları trafiğin akışını düzenleyen kurallar olmakla birlikte, günlük hayatta bireylerin kendi dışındakilere saygısını, hukukuna riyeti göstermesi bakımından önemli bir laboratuvardır. Komşu ve akrabalarla ilişkiler, çevreye karşı duyarlılık bu yansımanın görülebileceği diğer alanlardır.

2.2.1. Çevreye zarar verirsem inancına aykırı davranmış olmaktan korkarım

Çevre kavramı en genel tanımıyla insanın doğal ve sosyal ilişkilerini ilgilendiren bir kavramdır. Dolayısıyla doğal çevre ve sosyal çevre kullanımlarına rastlamak mümkündür. Ancak kavramın tek başına kullanımı öncelikle doğal çevreyi çağrıştıracak şekilde anlaşılmaktadır. Bu açıdan bu soruya verilen cevapları ekolojik dengeyi bozacak davranışlara ilişkin değerlendirmek mümkündür.

Çevreye zarar verdiğinde inancına aykırı hareket edeceğini düşünme oranı Doğu Karadeniz bölgesinde Türkiye genelinden yaklaşık %3 daha fazladır. Ancak ilginç bir şekilde bu oranlar kır kent değişkenine göre değerlendirildiğinde kentte %75,1'e düşerek, kırdaki ise %90,2'ye çıkarak ciddi ölçüde farklılaşmaktadır. Kısmen katılıyorum şikkına verilen cevaplarla birlikte değerlendirildiğinde kısmen bir denge gözükse de katılıyorum şikkına verilen cevaplardaki keskinlik dikkat çekmektedir. Kırdaki yüksek duyarlılığın doğal hayatla, özellikle bölgenin hâkim bitki örtüsü ormanlardaki azalmayla ilişkili olabilir. Dünya ve Türkiye ölçeğinde giderek yaygınlaşan doğal çevrenin bozulması ve ormanların azalması bölgede yaşayan bireylerde yüksek bir duyarlılık oluşturmuş gözükmektedir. Bu veriler ayrıca kırdaki inanç ve çevre duyarlılığı arasında ilişki kurma oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 6	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	81,9	9,6	5,0	2,7	0,8
Bölge	84,7	9,0	4,3	2,0	0,1

Yerleşim Yeri					
Kent	75,1	17,4	5,6	1,8	0,1
Kır	90,2	4,2	3,5	2,2	-
Cinsiyet					
Erkek	81,4	10,2	6,5	1,8	0,1
Kadın	87,5	7,9	2,4	2,2	-
Yaş grubu					
18-24	79,7	8,5	9,7	2,1	-
25-34	76,5	15,7	7,0	0,7	-
35-44	85,6	7,8	4,4	2,2	-
45-54	86,7	8,9	3,5	0,9	-
55-64	87,7	9,6	1,2	1,2	0,4
65+	89,0	5,0	1,5	4,5	-

Veriler cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde kadınlarda bu soruya katılıyorum diyenlerin oranı erkeklerden yaklaşık %6 fazla olmaktadır.

Yaş grubu değişkenine göre 18-24 yaş grubu diğer yaş gruplarına göre çevreye zarar verme ile inanca aykırı hareket etme arasında daha az ilişki görmektedir. Çevreye zarar vermeyi inancına en fazla aykırı bulan grup ise 65+ yaş grubudur.

2.2.2. Komşu ve akrabalarım ile olan ilişkilerimi düzenlerken inançlarımı belirleyicidir.

Komşu ve akrabalarım ile ilişkilerimi düzenlerken inançlarımı belirleyicidir yargısına Türkiye genelinde %59,1 oranında kişi hemen her zaman cevabını vermiş, %21,2 ara sıra, %17,9 ise hiçbir zaman demmiştir. Doğu Karadeniz bölgesinde bu soruya verilen cevap Türkiye geneliyle neredeyse aynıdır (Sırasıyla, %59,1, %22,2, %17,5). Kırdaki bu oran %65,4'e çıkarken kentte %48'e düşmektedir.

Tablo 7	Hemen her zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman	Fikrim yok	Cevap vermeyen
	TÜRKİYE	59,1	21,2	17,9	1,2
Bölge	59,1	22,2	17,5	1,2	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	48,0	28,1	21,8	2,0	0,2

Kır	65,4	18,8	15,1	0,7	-
Cinsiyet					
Erkek	58,0	23,8	17,1	1,0	0,1
Kadın	60,0	20,8	17,9	1,3	-
Yaş grubu					
18-24	46,1	28,6	25,3	-	-
25-34	51,7	28,6	18,0	1,7	-
35-44	59,1	21,3	18,5	1,1	-
45-54	62,3	19,5	16,8	1,4	-
55-64	64,7	20,1	14,5	0,4	0,4
65+	66,2	18,0	13,9	2,0	-

Cinsiyet değişkeni açısından aradaki fark %2'dir. Yaş gruplarına göre bakıldığında 18-24 yaş grubunda hemen her zaman cevabı genel ortalamasının ve bölge ortalamasının altına düşerek %46,1 oranına gerilemekte, yaş grubu yükseldikçe oran artarak 65+ yaş grubunda %66,2'ye ulaşmaktadır. Bölge bazında bir karşılaştırma yapıldığında Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin bu yargıya %80,4 oranında, Ortadoğu Anadolu'nun %70,1 hemen her zaman cevabı vererek farklılaştığı dikkat çekmektedir. Aynı bölgelerde bu soruya ara sıra diyenlerin oranı da %15 ve %15,3'tür. Bu sonuçlara göre Doğu Karadeniz bölgesi komşu ve akrabalarımla ilişkilerde inançlarım etkilidir yargısını Türkiye ortalamasına yakın bir düzeyde kabul ederken, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgeleri konuyu daha fazla önemsemektedir.

2.2.3. Trafik kurallarına uymazsam kul hakkı yemiş olurum.

Dini hayat araştırması verilerine göre, trafik kurallarına uyulmadığında kul hakkı yenmiş olunacağı düşüncesine Türkiye genelindeki bireylerin %73,6'sı tamamen, %9,3'ü kısmen katılmakta, %7,1 ise bu fikre katılmamaktadır. Doğu Karadeniz bölgesindeki bireyler ise bu fikre %74,4 oranında katılmaktadır. Bu oran kırdaki %79,5'e çıkmakta, kentte ise %65,3'e düşmektedir. Bize göre kentte trafik sorununu daha fazla hisseden bireylerin bu soruna karşı daha duyarlı olması beklenirken durum bunun aksinedir. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında bu fark daha da azalarak kadınlarda %72 erkeklerde %77,2 olmuştur. Yaş gruplarına bakıldığında 55-44 yaş grubu katılıyorum oranında %83,1 ile en fazla duyarlı grup görünmektedir. 65+ yaş grubuna bakıldığında katılıyorum diyenlerin oranı %66,6'ya düşmekte fikrim yok diyenlerin oranı %29,1'e çıkmaktadır.

Tablo 9	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	73,6	9,3	7,1	9,2	0,7
Bölge	74,4	4,6	5,0	15,9	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	65,3	8,3	10,3	16,0	0,2

Kır	79,5	2,6	2,0	15,9	-
Cinsiyet					
Erkek	77,2	6,3	7,8	8,7	0,1
Kadın	72,0	3,2	2,6	22,2	-
Yaş grubu					
18-24	73,0	5,9	8,5	12,7	-
25-34	67,7	7,5	14,1	10,7	-
35-44	80,2	6,5	2,1	11,3	-
45-54	76,4	4,0	3,5	16,1	-
55-64	83,1	1,9	3,2	11,5	0,4
65+	66,6	2,8	1,4	29,1	-

Bu yaş grubundaki bireylerin diğer yaş grubuna göre daha az araç kullandığı, dolayısıyla daha az trafiğe çıktığı düşünülebilir. Özellikle fikrim yok seçeneğine ait oran bu görüşü desteklemektedir. Diğer taraftan bölgeler bazında veriler irdelendiğinde ilginç bir şekilde bu konudaki hassasiyetin en fazla olacağını beklediğimiz İstanbul bölgesi %74,1 oranında bu yargıya katılırken, Batı Anadolu (%82,1) ve Doğu Marmara (%81,8) bölgesi İstanbul'dan daha yüksek oranlarda bu düşüncüyü paylaşmaktadır. Trafik kurallarına uyma veya uymama durumunu kul hakkı ile ilişkilendirmek bireylerin sahip olduğu din algısına da bağlanabilir. Kul hakkını sınırlı bir bakışla, sadece belirli şeylere has kılmak daha yeni bir konu olan trafikteki ihlalleri kul hakkı olarak görmeyi engelleyebilir.

2.3. Aile Hayatında Dinin Yeri

Bu bölümde aldığımız sorular bize göre ailede dinin yerine dair konular kapsamına girmektedir. Eş seçiminde dini nitelikleri önemsemek ve dini nikâhı gerekli görmek ailenin kuruluşunda dine atfedilen değeri yansıtmaktadır. Misafirlikte mahremiyet ilişkisi aile dışındaki bireylerle aile olarak iletişime geçildiği süreçlerde dini tercih ve uygulamaları, çocukların yetişmesinde dini hassasiyetlere önem vermek ailenin geleceğinin hangi temeller üzerine devam ettirilmek istendiğini yansıtmaktadır. Bu bölümde ele alınan konular birinci bölümle dini tercih, düşünce ve tutumları yansıtırma açısından benzeşmekte daha pratik alanlara yönelmiş olmaları açısından ayrışmaktadır.

2.3.1. Eş seçerken önceliğim karşı tarafın dindar olmasıdır.

Dini hayat araştırması verilerine göre Türkiye genelinde bireyler eş seçiminde %68,9 oranında tamamen, %15,4 oranında kısmen eşin dindarlığını göz önünde bulundurmaktadır. Cinsiyet değişkeni açısından bu konuda fazla bir farklılık yoktur (yaklaşık %3). Doğu Karadeniz bölgesinde katılımcılar bu soruya %74,8 oranında katılıyorum, %15,8 oranında da kısmen katılıyorum cevabını vermişlerdir. Katılmıyorum diyenlerin oranı Türkiye geneline göre yaklaşık %6 daha azdır. Kır kent değişkeni açısından bakıldığında kırdaki ikamet edenler yaklaşık %16 oranında, kadınlar da erkeklere göre %6 oranında konuyu daha fazla önemsemektedir.

Tablo 9	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	68,9	15,4	13,4	1,5	0,8

Bölge	74,8	15,8	7,5	1,9	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	64,5	23,5	10,6	1,3	0,2
Kır	80,7	11,3	5,7	2,3	-
Cinsiyet					
Erkek	71,6	18,6	9,1	0,6	0,1
Kadın	77,6	13,3	6,1	3,0	-
Yaşgrubu					
18-24	68,2	21,7	7,4	2,7	-
25-34	65,6	23,5	10,8	-	-
35-44	77,3	14,5	7,1	1,2	-
45-54	72,3	17,4	8,4	1,9	-
55-64	76,2	13,6	7,5	2,3	0,4
65+	85,2	7,3	4,6	3,0	-

Yaş grubu değişkeni açısından bakıldığında bu soruya verilen olumsuz cevabın dağılımı dikkat çekmektedir. Türkiye genelinde bu yargıya katılmama oranı 18-24 yaş grubunda %16 iken, Doğu Karadeniz bölgesinde %7,4'tür. Diğer yaş gruplarının tamamında da oranlar benzer şekildedir. Buna göre Doğu Karadeniz bölgesinde eşin dindar olması gerektiği düşüncesinin oldukça önemsendiği ifade edilebilir. Bölge bazında sonuçlar incelendiğinde Türkiye'nin iç, doğu bölgeleri ve Karadeniz bölgesinde sonuçların benzer olduğu, batı bölgelerinde ise bu düşünceye katılmıyorum diyenlerin oranının %12 den başlayıp %20'lere kadar çıktığı görülmektedir. Diğer bir deyişle Türkiye'nin batı bölgeleri eş tercihinde dindarlığı bahsi geçen bölgelere göre daha az önemsemektedir. Trabzon il merkezinde yapılan bir çalışmada da bireylere eş seçiminde aranacak özellikler sorulmuş; %78,3 oranında güzel ahlak ve namus, %15,2 dindarlık cevabı verilmiştir. Ancak ilgili çalışmada güzel ahlak ve namus olarak kategorize edilmiş olan seçenek katılımcılar tarafından dindarlık göstergesi olarak görülmüş olmalıdır (Yıldırım, 2004: 125). İnce (2012: 154) tarafından Sakarya'da yaşayan elli ve üzeri yaş grubundaki üniversite mezunu bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada da bireyler %57,6 oranında eş seçerken dindarlığa önem verdiğini %17,1 oranında kısmen önem verdiğini belirtmişlerdir. Polat'ın (2002: 118) çalışmasında da "Evlenirken adayın en çok hangi özelliğini dikkate alırsınız?" sorusuna bireylerin %31,6'sı dindarlık durumu şeklinde cevap vermiştir. Çelik'in (2002: 392) çalışmasında ise eş seçiminde dindarlığa önem veririm seçeneği katılımcıların %74,4'ü tarafından kabul görmüştür.

2.3.2. İslam'ın evlilik öncesi iletişimin sınırlarını belirlediğine inanıyorum.

Tablo 10	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
Türkiye	68,0	10,4	14,2	6,6	0,9

Bölge	62,0	14,6	13,0	10,3	0,1
Yerleşim yeri					
Kent	54,6	21,4	16,7	7,2	0,2
Kır	66,2	10,8	10,9	12,0	0,1
Cinsiyet					
Erkek	58,3	17,4	14,0	10,0	0,3
Kadın	65,1	12,3	12,2	10,5	-
Yaş grubu					
18-24	57,3	19,5	14,9	8,3	-
25-34	55,9	21,4	13,5	9,2	-
35-44	66,4	13,0	14,6	6,0	-
45-54	67,1	13,3	10,8	8,3	0,4
55-64	58,6	12,1	14,3	14,8	0,4
65+	63,7	10,9	11,0	14,3	-

Nişanlılık, flört vb. olarak isimlendirilen evlilik öncesi eşlerin bir ölçüde birbirini tanıyarak evliliğe hazırladıkları dönem dini açıdan müstakbel eşler için bazı sınırlamalar içermektedir. Özellikle geleneksel dini düşüncenin belirgin etkiler taşıdığı bölgelerde bu sınırlılık daha keskindir.

Bu soruya ait bölge verileri Türkiye bütünü ile karşılaştırıldığında diğer sorulara verilen cevaplara nazaran daha farklı görünmektedir. Bölgede yaşayan bireylerin bu soruya katılıyorum deme oranı Türkiye genelinden %6 daha düşüktür. Katılmıyorum diyenlerin oranı Türkiye geneline yaklaşırken kararsızların oranı Türkiye genelinden yaklaşık %4 fazladır.

Yerleşim yeri değişkenine göre veriler incelendiğinde kentte yaşayanların bu soruya katılma oranı %54,6'ya düşerek genel ortalamanın yaklaşık %8 altına düşmektedir. Kırdaki ise %4,2 yükselerek Türkiye ortalamasına yaklaşmaktadır. Cinsiyet değişkenine göre erkekler bu soruya (%58,3) kadınlardan (%65,1) daha az katılmakta dolayısıyla bu konuda kadınlara göre daha az sınırlama taraftarı görünmektedirler. Yaş grubuna göre veriler incelendiğinde 18-24 yaş grubundaki (%57,3) ve 25-34 (%55,9) bireyler bu konuda diğer yaş gruplarına göre daha az sınırlamanın olmasını istemektedirler. Ancak en yüksek oranlar 35-44 (%66,4) yaş grubu ve 45-54 (%67,1) yaş grubunda görülmektedir. İlk bakışta bu verileri dönemsel özellikler ve duyarlılık açısından izah etmek mümkündür. Buna göre 18-24 ve 25-34 yaş grubundaki bireyler dönemleri gereği evlilik öncesi ilişkilerin en yoğun olduğu bir dönemi yaşamakta ve bu ilişkilere daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. 35-44 ve 45-54 yaş grubundaki bireyler ise yaş grupları gereği muhtemelen bu dönemde çocuklarını evlendirme sürecini yaşamakta ve muhtemel problemlerle daha fazla yüz yüze gelmektedir.

2.3.3. Resmi nikâh kıyıldıktan sonra dini nikâhı da gerekli görürüm.

Tablo 11	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
----------	-------------	--------------------	--------------	------------	----------------

Türkiye	92,0	2,6	4,0	0,8	0,7
Bölge	96,5	0,9	1,4	1,2	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	95,6	1,0	1,6	1,7	0,2
Kır	97,0	0,8	1,2	1,0	-
Cinsiyet					
Erkek	95,1	1,2	1,9	1,7	0,1
Kadın	97,7	0,6	0,9	0,8	-
Yaş grubu					
18-24	92,8	0,9	1,8	4,6	-
25-34	98,6	-	1,4	-	-
35-44	97,0	0,4	1,5	1,1	-
45-54	97,5	0,6	1,6	0,3	-
55-64	96,1	2,0	1,0	0,5	0,4
65+	96,6	1,2	1,1	1,2	-

Tüik tarafından 2006 yılında yapılan aile yapısı araştırmasına göre, Türkiye’de 65 ve üzeri yaş grubundaki bireylerin % 70,4’ü 55-64 yaş grubundaki bireylerin % 71,2’si, 45-54 yaş grubundaki bireylerin %69,3’ü 35-44 yaş grubundaki bireylerin % 66,6’sı, 25-34 yaş grubundaki bireylerin % 63,9’u 18-24 yaş grubunda ise %59,0’u nikâhsız birliktelikler beni rahatsız eder demektir. (ASAGEM-TÜİK, 2006: 23). Bir araştırmaya göre elli ve üzerindeki yaş grubundaki bireylerin yaklaşık %90 ı hem resmi hem de dini nikâh yapılması gerektiğini düşünmektedir (İnce; 2012, 155). İlgili çalışmalardan anlaşıldığı kadarıyla dini nikâh Türkiye’de bireylerce gerekli görülen bir husustur. Dini hayat araştırması verilerine göre Türkiye’de dini nikâhı gerekli görenlerin oranı %92,0’dır. Doğu Karadeniz bölgesinde bu oran %96,5’tir. Yerleşim birimi ve cinsiyet değişkeni açısından da arada fazla bir fark bulunmamaktadır. Yaş grupları içerisinde Doğu Karadeniz bölgesinde dini nikâhı gerekli görme oranı en fazla (%98,6) 25-34 yaş grubunda, en düşük ise (%92,8) 18-24 yaş grubundadır. Bu veriler ışığında Doğu Karadeniz bölgesinde özellikle evliliğin gerçekleştiği dönem olarak görebileceğimiz 25-34 yaş grubunda dini nikâhın önemsenmesi, ailenin dini temeller üzerine oturtulmak istendiğini göstermektedir. Bölgeler bazında bakıldığında Doğu Karadeniz bölgesi diğer bölgelerin tamamından daha yüksek oranda dini nikâhı gerekli görmektedir. Yıldırım tarafından 2004 yılında yapılmış bir araştırmada dini nikâh yaptırır mısınız sorusuna %81,4 oranında evet cevabı verilmiştir. Ancak Yıldırım’ın da belirttiği gibi dini nikâh yaptırınların neredeyse tamamı resmi nikâhı da gerekli görmektedir (Yıldırım; 2004, 126). Bir diğer deyişle Türkiye’de bireyler nikâhı hem dini zemine hem de hukuki zemine oturtmak istemektedir.

2.3.4. Misafirlikte bayanlar ve erkeklerin aynı ortamda bulunmamasını tercih ederim.

Türkiye’de ve dünyada yapılan birçok araştırmada aile değerler silsilesinin en önde gelen alanlarından. (<http://www.connectedvivaki.com/2011-turkiye-degerler-arastirmasi/>). Türkiye’de

evlilik ve aile konusunda değişmeyen temel fikir, bu kurumlarla ilgili Türk halkının gösterdiği olumlu tutumdur. Birçok araştırma bunu desteklemektedir (Canatan ve Yıldırım, 2009: 146). Ailede dinin yerinin toplumsal ölçekte belirginleştiği önemli uygulamalardan bir mahremiyet konusudur. Bu da ailenin bir kurum olarak kendi dışındaki sosyal ortamlarda iletişimde kendini göstermektedir.

Tablo 12	Hemen her zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	27,4	32,1	38,5	1,3	0,7
Bölge	27,1	36,7	33,4	2,7	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	22,0	35,0	41,9	1,0	0,2
Kır	30,1	37,7	28,6	3,7	-
Cinsiyet					
Erkek	24,1	32,6	41,6	1,7	0,1
Kadın	29,7	40,2	26,4	3,7	-
Yaşgrubu					
18-24	25,5	31,5	43,0	-	-
25-34	21,8	39,0	36,9	2,3	-
35-44	28,3	36,0	34,2	1,6	-
45-54	26,1	36,1	34,6	3,3	-
55-64	29,9	38,9	28,7	2,2	0,4
65+	29,9	38,1	26,1	5,9	-

Dini hayat araştırması verilerine göre Türkiye’de bireylerin % 27’si hemen her zaman misafirlikte erkek ve bayanların ayrı oturmasını tercih etmektedir. Buna ara sıra diyenlerin oranı %32,1 iken buna hiçbir zaman dikkat etmediğini söyleyenlerin oranı %38,5’tir. Doğu Karadeniz bölgesindeki bireyler de bu soruya %27,1 oranında hemen her zaman, % 36,7 oranında ara sıra, %33,4 oranında hiçbir zaman demmiştir.

Sonuçlara bakıldığında Doğu Karadeniz bölgesinin Türkiye bütünü ile bu konu kısmi olarak ayrıldığı görülmektedir. Aynı soruya Yıldırım’ın araştırmasında Trabzon’da verilen cevap; %37,5 kadın erkek bir arada, %10,5 kadın erkek ayrı, %39,7 duruma göre değişir, %12 her zaman beraber otururuz cevabını vermiştir (Yıldırım, 2004: 129). Doğu Karadeniz bölgesinde yerleşim yeri değişkeni açısından kırdaki yaşayanların kentte yaşayanlara göre %8 oranında bu konuda daha hassas olduğu, cinsiyet değişkeni açısından bu farkın kadınlarda erkeklere göre yaklaşık %5 arttığı görülmektedir. Yaş grubu değişkeni açısından hemen her zaman ve ara sıra cevapları birlikte düşünüldüğünde önemli bir farklılığın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bölgeler bazında veriler incelendiğinde bu konudaki hassasiyetin Kuzeydoğu Anadolu (%45,7), Ortadoğu Anadolu (%43,5), Orta Anadolu

(%37,3) ve Güneydoğu Anadolu'da (%37,1) daha fazla olduğu görülmektedir. Çelik (2002: 277) tarafından Konya örneği üzerinde yapılan çalışmada bu soruya bireylerin %22,9'u kadın erkek ayrı oturmayı tercih ettiğini belirtmiştir.

2.3.5. Çocuklarımı İslami hassasiyetlere uygun olarak yetiştiririm.

Tablo 13	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	87,1	7,9	1,7	2,3	1,1
Bölge	93,7	4,3	0,5	1,4	0,1
Yerleşimyeri					
Kent	89,8	6,7	1,1	2,3	0,2
Kır	95,9	2,9	0,1	0,9	0,1
Cinsiyet					
Erkek	91,3	6,0	0,7	1,8	0,3
Kadın	95,8	2,9	0,3	1,0	-
Yaşgrubu					
18-24	88,7	6,1	1,1	4,2	-
25-34	90,0	5,8	1,8	2,4	-
35-44	97,3	1,8	-	0,8	-
45-54	94,1	4,3	0,3	1,3	-
55-64	94,4	5,3	-	-	0,4
65+	95,9	3,4	-	0,4	0,4

Çocuklarımı İslami hassasiyetlere göre yetiştirme isteği belirli ölçüde soyut bir veri olarak değerlendirilebilir. Ancak kanaatimizce ailenin devamının hangi temeller üzerine devam edeceğine dair beklenti ve isteği de yansıtır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye genelinde toplumun bu konuda önemli ölçüde (%87,1) duyarlı olduğu görülmektedir. Doğu Karadeniz bölgesinde bu hassasiyet Türkiye ortalamasının üzerinde (%93,7) bir orana sahiptir. Bu oran kırdaki % 95,9'a, kadınlarda %95,8'e ulaşmaktadır. Yaş grupları içinde bu konudaki en yüksek oran %97,3 ile 35-44 yaş grubundadır. Bu verinin bu yaş grubunda yüksek çıkmasının, çocuk sahibi olma yaşı dikkate alındığında bireylerin konuyu daha yakından hissetmeleriyle ilgili olabilir. Zira 35-44 yaş grubundaki bireylerin çocukları toplumsal hayata yeni katılma aşamasındadır. Dolayısıyla veriler ebeveynlerin problemi daha yakından yaşamasıyla ilgili görülebilir. 18-24 yaş grubunda bu oranın en düşük (%88,7) olması da aynı gerekçeyle açıklanabilir. İslami hassasiyetlerden ne anlaşıldığı, din eğitiminin içeriği, ne düzeyde olması gerektiği ayrı bir değerlendirme konusudur. Trabzon il merkezinde yapılan bir araştırmada çocukların din eğitimi ne düzeyde olmalıdır sorusuna; %14,3 sadece İslam'ın şartlarını bilmesi yeterli, %27,8 Kur'an'ı okuyup anlayacak düzeyde olması gerekir, %21,2 ahlaki kuralları, doğruluğu dürüstlüğü öğrensin, %35,9 dinini, dinini gerçek anlamını öğrensin cevabı verilmiştir (Yıldırım, 2004: 136).

2.4. Günlük Hayatta Helal ve Haramlar

Şans oyunları dinen onaylanmayan ancak toplumsal hayatta bireylerin dini hassasiyetleriyle zevk ve alışkanlıklarının çakıştığı bir alandır. Faizli kredi de bireylerin ekonomik tercih-gereklilikleri ile dini hassasiyetlerinin bulunduğu bir alandır. İslam tarafından uygun bulunmamaktadır.

2.4.1. Piyango, spor toto ve iddia gibi şans oyunları oynarım

Tablo 14	Hemen her zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	2,3	13,9	82,5	0,7	0,5
Bölge	1,4	9,0	89,5	0,2	0,1
Yerleşim Yeri					
Kent	3,1	13,1	83,5	0,1	0,2
Kır	0,4	6,6	92,9	0,2	-
Cinsiyet					
Erkek	2,8	15,9	81,1	0,1	0,1
Kadın	0,2	3,0	96,6	0,2	-
Yaş grubu					
18-24	4,5	10,7	84,8	-	-
25-34	1,9	16,3	84,8	-	-
35-44	0,7	8,2	91,2	-	-
45-54	1,1	9,2	89,7	-	-
55-64	0,7	6,2	92,7	-	0,4
65+	0,2	5,0	94,0	0,8	-

Dini hayat araştırmasına katılan bireylerin %82,5'i hiçbir zaman şans oyunları oynamadığını belirtirken bu oran Doğu Karadeniz bölgesinde %89,5'e yükselmekte, kadınlarda bu oran %96,6, kırdaki da %92,9 olmaktadır. Yaş grupları açısından bakıldığında ara sıra şans oyunu oynadığını belirtenlerin oranı en yüksek 25-34 yaş grubunda %16,3'tür. Hemen her zaman oynarım diyenler ise en yüksek (%4,5) ile 18-24 yaş grubundadır. Bu verilere göre Doğu Karadeniz bölgesinde şans oyunları oynama oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu ve bölgede yaşayan bireylerin bu konuda duyarlı oldukları görülmektedir.

2.4.2. Birinden borç almaktansa az faizli kredi çekmeyi tercih ederim.

Birinden borç almaktansa az faizli kredi çekmeyi tercih ederim yargısına, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı Türkiye genelinde %59,7 iken Doğu Karadeniz bölgesinde bu oran %69,2'dir. Katılıyorum diyenlerin oranı da Doğu Karadeniz'de Türkiye genelinden yaklaşık %8 daha azdır. Bu veriler ışığında, Doğu Karadeniz bölgesi faiz konusunda Türkiye bütününden daha dikkatlidir denebilir. Faiz konusundaki tutumun mezheplerin görüşünden etkileneceği düşünülmüş olmalıdır ki

dini hayat araştırmasında bu soruya verilen cevaplar mezhep mensubiyeti açısından da analiz edilmiştir. Buna göre şafii mezhebine mensup olanlar %79,6 oranında bu düşünceye katılmamaktadır. Bölge dağılımlarına bakıldığında Kuzeydoğu Anadolu (78,2), Ortadoğu Anadolu (%74,3) ve Güneydoğu Anadolu (%79) bölgesinde yaşayan bireyler Türkiye'nin diğer bölgelerine nispeten daha yüksek oranlarda bu düşünceye katılmamaktadır.

Tablo 15	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	21,3	13,5	59,7	4,6	1,0
Bölge	13,1	11,1	69,2	6,6	0,1
Yerleşim Yeri					
Kent	17,8	12,6	62,7	6,8	0,2
Kır	10,4	10,3	72,9	6,5	-
Cinsiyet					
Erkek	18,0	13,5	65,2	3,2	0,1
Kadın	8,8	9,1	72,6	9,5	-
Yaş grubu					
18-24	15,7	7,2	69,4	7,8	-
25-34	18,7	14,2	62,7	4,4	-
35-44	11,3	15,2	67,8	5,8	-
45-54	15,6	7,1	71,7	5,7	-
55-64	14,2	12,4	62,8	4,2	0,4
65+	5,5	11,1	72,8	10,7	-

Kentte (%62,7) yaşayanlar kırdaki (%72,9) yaşayanlara göre yaklaşık %10 düzeyinde bu düşünceye katılmamaktadır. Türkiye verileri de benzer oranlardadır. Bu sonuçların kent ve kırdaki ticari hayatın ve sermaye sorununun bireylerin hayatına farklı yansımalarıyla ilişkili olabilir. Yaş gruplarına göre sonuçlara bakıldığında bu yargıya katılım oranının 25-34 yaş grubunda %18,7, 65+ yaş grubunda %5,5 olduğu görülmektedir. Bu farkın ticari hayata katılım ve sosyal rollerle ilişkili olduğu düşünülebilir.

2.4.3. Sarhoş Olmayacak Kadar İçki İçmek Günah Değildir.

İçki içmek İslam'ın açıkça yasakladığı davranışlardan biridir. Ancak dinin emirlerinin toplumsal düzeyde kabul görmesi ile pratikte uygulanması arasındaki farklılık dikkat çeken bir husustur. Sarhoş olmayacak kadar içki içmenin günah olmadığına ilişkin oranlara bakıldığında Türkiye'de bireylerin %6,4'ü tamamen %3,6'sı kısmen bu düşünceyi onaylamaktadır. Tük (2012: 54) sağlık araştırması verilerine bakıldığında Türkiye'de bireylerin %10,4'ü alkol kullandığını belirtmektedir. Bu iki veri birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'de alkol kullanan bireylerin %4'ü alkol kullanmasına rağmen dini açıdan yanlış bir davranış yaptığını bilmektedir. Doğu Karadeniz bölgesi verilerine bakıldığında

bu düşünceyi onaylama oranının kısmen düştüğü görülmektedir. Bu düşünceye katılmıyorum diyenlerin oranı Türkiye genelinden yaklaşık %2 daha fazladır. Bölge verilerine yakından bakıldığında kırsal ile kent arasında bu düşünceye katılma oranları (%5,8) aynıdır. Türkiye’de kırsal alkol kullanma oranı (Tük: 2012) %7’3 kentte %11,8’dir.

Tablo 16	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	6,4	3,6	87,6	1,5	0,8
Bölge	5,8	3,0	89,2	2,0	0,1
Yerleşim Yeri					
Kent	5,8	5,6	86,4	2,0	0,2
Kırsal	5,8	1,5	90,7	2,1	-
Cinsiyet					
Erkek	7,7	4,3	85,6	2,3	0,1
Kadın	4,2	1,8	92,2	1,9	-
Yaş grubu					
18-24	6,8	6,2	87,0	-	-
25-34	3,1	3,6	91,6	1,7	-
35-44	6,1	3,2	89,1	1,6	-
45-54	4,5	2,0	92,4	1,1	-
55-64	7,0	2,5	87,5	2,7	0,4
65+	7,2	1,3	87,2	4,4	-

Bölge verileri Türkiye’de alkol kullanımına ilişkin verilerle karşılaştırıldığında kırsal da kentte de alkol kullanımı Türkiye genelinin altında kalmaktadır. Ancak cinsiyet değişkeninde %3,5’lik bir fark ortaya çıkmaktadır. Katılıyorum diyenlerin oranı erkeklerde %7,7 olmaktadır. Katılmıyorum diyenlerin oranı kadınlarda yaklaşık %7 atarak %92,2’yi bulmaktadır. Yaş gruplarına bakıldığında bu soruya katılıyorum şeklinde cevap verenlerin oranı ilginç bir şekilde %7,2 ile en fazla 65+ yaş grubunda iken onu %7,0 ile 55-64 yaş grubu izlemektedir. Ancak 18-24 yaş grubunda bu düşünceye katılıyorum diyenlerin oranı katılıyorum ve kısmen katılıyorum şikkı birlikte değerlendirildiğinde %13 olmaktadır. Bölge verilerinin toplamı göz önünde bulundurulduğunda bu soruda ileri sürülen düşünceye katılma oranları alt ve üst yaş gruplarında birbirine yaklaşmaktadır.

Konu ile ilgili diğer verilere bakıldığında tarafımızdan yapılan bir çalışmada da 50+ yaş grubundaki bireylerin %83,8’i içki kullanmadığını, %9,5’i nadiren içki kullandığını, %6,7’si içki kullandığını belirtmiştir (İnce, 2012: 219). Tük’in 2012 yılına ait verileri incelendiğinde hiç alkol kullanmamış bireylerin oranı 15-24 yaş grubunda %87,3, 25-34 yaş grubunda %77,1’dir. Buna göre 15-24 yaş grubundaki bireylerin %12,7’si, 25-34 yaş grubundaki bireylerin yaklaşık %23’ü alkol deneyimi yaşamıştır.

2.5. Laiklik ve Dini Gruplar

Laiklik din özgürlüğü, dinin toplumsal hayattaki yeri ve kamusal alanda görünürlüğü ile ilişkili bir kavramdır. Laiklik konusundaki tutum dinin toplumsal alandaki görünürlüğüne bağlı olarak dini grupların devletle ilişkisinin ve sınırlarının ne olacağını da belirler. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra önemli tartışma alanlarından biri dini grupların devletle ilişkisinin nasıl ve hangi zeminde devam edeceği üzerinde süregelen tartışma olmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılması bu konudaki önemli düzenlemelerden biridir. Bu yasakla birlikte toplumsal bir gerçeklik olan dini gruplar yasaklı konuma düşmüş, tabiri caizse yer altına çekilmiştir. Ancak dini gruplar yasaklı konumuna rağmen varlıklarını sürdürme gelmişlerdir. Siyasi iradenin tutumuna göre kısmi değişiklikler olsa da laikliğin nasıl uygulanacağı, devletin dini gruplarla ilişkisinin nasıl olacağı ve dini grupların tanınması bir problem alanı olarak canlılığını korumaktadır.

2.5.1. İslam'ı özgürce yaşamamanın yolu laiklikten geçer.

İslam'ı özgürce yaşamamanın yolu laiklikten geçer düşüncesi Türkiye genelinde %61,1 oranında kabul görmüştür. Bu oran Doğu Karadeniz bölgesinde yaklaşık %8 düşerek %52,8 olmuştur. Yerleşim yeri değişkenine göre bakıldığında Doğu Karadeniz bölgesinde kır ve kent arasındaki farkın %1,5 olduğu görülmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından fark biraz açılmakta ve bu düşünceye katılıyorum diyenlerin oranı erkeklerde %58,2 kadınlarda %48,2 olmaktadır. Yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında bu düşünceye katılıyorum diyenlerin oranı 65+ yaş grubunda önemli ölçüde farklılaşarak %41,5'e düşmektedir. Bu düşünceye katılım oranı en fazla 55-64 yaş grubundadır (%56,3). Bu soruya fikrim yok cevabını verenlerin en yüksek (%29,2) Doğu Karadeniz bölgesinde olduğu, bu bölgeye en yakın oranın (%28,1) Kuzeydoğu Anadolu'da olduğu görülmektedir.

Bu iki bölgenin coğrafi olarak birbirine yakındır. Sonuçların bütünü göz önünde bulundurulduğunda dünya değerler araştırması verilerine ve Türkiye'de yapılan birçok çalışmanın verilerine göre dindarlık düzeyinin yüksek olduğu bir ülke olan Türkiye'de, laikliğin dini yaşamamanın garantisi olarak algılanması, toplumun laiklikle İslam arasında önemli bir sorun görmediği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 17	Katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Cevap vermeyen
TÜRKİYE	61,1	20,1	17,4	1,5
Bölge	52,8	17,7	29,2	0,3
Yerleşim Yeri				
Kent	53,8	22,9	23,1	0,3
Kır	52,3	14,7	32,6	0,4
Cinsiyet				
Erkek	58,2	22,6	18,8	0,4

Kadın	48,2	13,5	38,0	0,3
Yaş grubu				
18-24	56,0	18,9	25,1	-
25-34	55,9	21,6	22,5	-
35-44	51,7	23,1	24,7	0,5
45-54	54,5	17,3	28,0	0,3
55-64	56,3	17,9	24,9	0,9
65+	45,1	9,8	44,9	0,3

2.5.2. Dini grup ve cemaatlerin faaliyetleri devlet tarafından denetlenmelidir.

Dini hayat araştırması verilerine göre Türkiye’de bireyler %67,5 oranında dini grup ve cemaatlerin faaliyetleri devlet tarafından denetlenmelidir düşüncesine katılmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde bu oran %70,4’e çıkmaktadır. Kentte bu oran %76,2 iken kırdada %67,2’dir. Kır kent farklılaşması Türkiye genelinde Doğu Karadeniz kadar yüksek değildir. Fakat fikir belirtmeyenlerin oranı Türkiye genelinde kırdada %18’e çıkmaktadır. Bu veriler ışığında dini grupların geleneksel hayatın bir ölçüde devam ettiği kırdada kent kadar etkinlik alanına sahip olmadığı ifade edilebilir. Erkekler dini gruplar ve cemaatlerin devlet tarafından denetlenmesini kadınlardan (%62,5) daha yüksek bir oranda (%79,7) istemektedir. Yaş grupları içerisinde devletin denetimini en fazla gerekli gören grup 25-34 yaş grubudur (%80,1). Bu oran 65+ yaş grubunda %52’ye düşmektedir.

Bölge bazında veriler incelendiğinde bu soruda dile getirilen düşünceye en fazla katılım Akdeniz (%72,6), Batı Marmara (%69,3) ve Ege (%69,3) dedir. En düşük oran ise Ortadoğu Anadolu (%44,5) ve Güneydoğu Anadolu’dur (%44,4). Türkiye ve Doğu Karadeniz bölgesine ait veriler birlikte düşünüldüğünde bu bölümdeki sorulara verilen cevapların bir iç tutarlılığa sahip olduğu ifade edilebilir. Bu verilere göre Türkiye’de toplum dini grup ve cemaatlerin varlığından rahatsız değildir ve yasaklanmasını istememektedir. Ancak muhtemel sorunlardan dolayı devletin denetim hakkını saklı tutması gerektiğini düşünmektedir. Bu çerçevede laiklik hem dini grupların varlığını koruması için, hem de zararlı duruma dönüşmemesi için bir alternatif olarak görülmektedir. İlgili çalışmaların verilerine göre toplumun bir kısmı dini gereklere uygun yaşamının yolu olarak bir şeyhe mürşide bağlanmak (%5,4), bir dini gruba-cemaate girmek (%9,2), dini inançlara önem veren vakıf ve derneklere destek olmak (% 2,3) gibi hususları bir yol olarak görmektedir (Yıldırım; 2004, 150). 2004 yılında yapılan bir çalışmaya göre Trabzon merkezde yaşayan bireylerin bir dini grubun faaliyetlerine katılma durumu %19,8’dir (Yıldırım, 2004: 150).

Tablo 18	Katılıyorum	Kısmen		Fikrim yok	Cevap vermeyen
		katılıyorum	Katılmıyorum		
TÜRKİYE	67,5	11,0	6,9	13,0	1,6
Bölge	70,4	5,2	4,8	19,6	0,1
Yerleşim Yeri					
Kent	76,2	4,8	5,8	13,1	0,2

Kır	67,2	5,3	4,2	23,3	-
Yaş grubu					
Erkek	79,7	5,3	5,1	9,8	0,1
Kadın	62,5	5,0	4,5	28,0	-
18-24	77,7	1,4	10,1	10,9	-
25-34	80,1	5,4	4,8	9,7	-
35-44	69,5	9,4	6,9	14,3	-
45-54	74,3	6,3	4,3	15,2	-
55-64	75,1	3,7	2,7	18,2	0,4
65+	52,0	4,1	1,5	42,4	-

2.5.3. Dini grup ve cemaatler yasaklanmalıdır.

Türkiye’de bireylerin %63,1’i dini grup ve cemaatlerin yasaklanması gerektiği düşüncesine katılmamaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde bu oran %5 oranında düşerek %56 olmaktadır. Cinsiyet bağlamında veriler incelendiğinde kadınların (%53,8) erkeklere (%58,5) göre katılım oranı daha düşüktür. Yaş grubu açısından verilere bakıldığında 18-24 yaş grubunda (63,5) ve 25-34 yaş grubunda (%65,2) bölge ortalamasının üzerine çıkan bu düşünceye katılım düzeyi yaş arttıkça düşmekte nihayet 65+ yaş grubunda bu düşünceye katılım oranı %45,4 olmaktadır.

Doğu Karadeniz bölgesinde Laikliğin İslam’ı yaşamının bir teminatı olarak görülmesi düşüncesine ilişkin oranla (%52,8) dini grup ve cemaatlerin yasaklanmaması gerektiği düşüncesindeki oranın (%56) birbirine yakın olması bu konuda düşüncenin tutarlı olduğunu göstermektedir.

Bölgeler bazında veriler incelendiğinde dini grup ve cemaatlerin yasaklanmaması gerektiğini düşünenlerin oranı Orta Anadolu’da (%72,9) ve Güneydoğu Anadolu’da (%72,8) daha yüksek düzeydedir. Bu sonuçlar dini grup ve cemaatlerin bu bölgelerde daha fazla kabul gördüğünü göstermektedir.

Tablo 19	Katılıyorum	Kısmen		Fikrim yok	Cevap vermeyen
		katılıyorum	Katılmıyorum		
TÜRKİYE	7,4	13,4	63,1	14,3	1,8
Bölge	7,4	14,4	56,0	22,1	0,1
Yerleşim Yeri					
Kent	8,2	19,7	55,1	16,7	0,3
Kır	6,9	11,4	56,5	25,2	-
Cinsiyet					

Erkek	9,5	18,0	58,5	13,8	0,1
Kadın	5,6	11,4	53,8	29,2	0,3
Yaş grubu					
18-24	8,4	13,3	63,5	14,8	-
25-34	3,2	18,9	65,2	12,8	-
35-44	9,6	16,2	59,0	14,9	0,3
45-54	7,9	14,6	57,3	20,2	-
55-64	9,5	17,2	49,4	23,5	0,4
65+	5,8	8,3	45,4	40,6	-

3. Sonuç

Gündelik hayatta dinin yerini Doğu Karadeniz bölgesi özelinde ele alan bu çalışma konuyu beş boyut üzerinden incelemektedir. Bunlar gündelik hayatta dinin yerine dair genel kanaat, aile hayatında dinin yerine dair kanaat, sosyal hayatta dinin yerine dair kanaat, laiklik ve dini gruplar konusundaki kanaat ve günlük hayatta helal ve haramlar başlıklarını taşımaktadır.

Çalışmanın verilerine göre Doğu Karadeniz bölgesindeki katılımcılar genel olarak günlük hayatta Allah'ın hoşnutluğunu %83,3 oranında gözetmekte, hayatını dinin emirlerine göre şekillendiririm yargısına %72,0 oranında hemen her zaman katılmaktadır. Bölgede yaşayan bireyler dini inancının kararlarını etkilemesine izin vermem ifadesine %59,1 oranında tamamen, %14,1 kısmen olumsuz cevap vermiş, ibadetlerini yapamadığımda huzursuz olurum düşüncesine %83 hemen her zaman %14,7 ara sıra cevabını vermiştir. Doğu Karadeniz bölgesi dinin yasak ettiği hususlarda diğer deyişle günah işlememe konusunda duyarlı görünmektedir. Bölgede bireylerin %94,4'ü günah işlediğinde hemen her zaman pişman olduğunu ifade etmektedir. Bu veriler ışığında bölgede yaşayan bireylerin genel olarak gündelik hayatta dinin yeri konusunda pozitif bir bakış açısına sahip görünmektedir.

Bireysel dini düşünce ve yaşantının sosyal hayata da yansması sağlıklı bir dindarlık için bir gereklilik olarak görülebilir. Bu kapsamda bireylerin kabul ettikleri ve yaşamaya çalıştıkları dindarlık sosyal, ailevi hayatlarına etki etmelidir. Bir başka deyişle içsel dindarlık dışsal dindarlığa etki etmeli ikisi arasında bütünlük bulunmalıdır. Bölgede dini tercihlerin sosyal ilişkilerde de etkili olduğu görülmektedir. Komşu ve akrabalarımla ilişkilerimi düzenlerken inançlarım belirleyicidir yargısına Doğu Karadeniz bölgesinde verilen cevaplar Türkiye geneliyle neredeyse aynı düzeydedir (Sırasıyla, %59,1, %22,2, %17,5). Trafik kurallarına uymazsam kul hakkı yemiş olurum düşüncesine Doğu Karadeniz bölgesindeki bireyler %73,6 oranında katılmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan bireyler çevreye zarar verdiğinde inancına aykırı hareket edeceğini düşünmektedir. Bu soruya ait oranlar Türkiye genelinden yaklaşık %3 daha fazladır.

Bölgede yaşayan bireyler eş seçerken önceliğim karşı tarafın dindar olmasıdır düşüncesine %74,8 oranında katılıyorum cevabını vermiştir. Katılmıyorum diyenlerin oranı ise Türkiye geneline göre yaklaşık %6 daha azdır. Bölgede yaşayan bireyler evlilik öncesinde belirli ölçüde mahremiyetin korunması gerektiğini düşünmektedir. Bölgedeki bireyler evlilik öncesinde iletişimin kısıtlı olması gerektiği konusundaki düşünceye Türkiye geneline göre %6 daha fazla katılmaktadır. Türkiye'de dini nikâhı gerekli görenlerin oranı %92,0'dir. Doğu Karadeniz bölgesinde bu oran %96,5'tir. Misafirlikte bayanlar ve erkeklerin aynı ortamda bulunmamasını tercih ederim düşüncesine Doğu Karadeniz bölgesindeki bireyler %27,1 oranında hemen her zaman, %36,7 oranında ara sıra, %33,4 hiçbir zaman cevabını vermiştir. Çocuklarımı İslami hassasiyetlere uygun olarak yetiştiririm şeklindeki yargıya Türkiye'de toplum (%87,1) katılıyorum derken, bu oran Doğu Karadeniz

bölgesinde Türkiye ortalamasının üzerindedir (%93,7). Bu veriler ışığında ailede dinin yeri konusunda Türkiye genelinde ortaya çıkan hassasiyetin Doğu Karadeniz bölgesinde daha da yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu veriler Türkiye’de en fazla önemsenen kurumlardan birinin aile olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Dini hayat araştırmasına katılan bireylerin %82,5’i hiçbir zaman şans oyunları oynamadığını belirtirken bu oran Doğu Karadeniz bölgesinde %89,5’e yükselmektedir. Bölgede yaşayan bireyler birinden borç almaktansa az faizli kredi çekmeyi tercih ederim yargısına Türkiye genelinden (%59,7) daha yüksek oranda (%69,2) katılmıyorum demektir. İçkinin günah olması konusunda da bölge kısmı bir farklılık ortaya koyarak Türkiye geneline göre daha duyarlı görünmektedir.

İslam’ı özgürce yaşamının yolu laiklikten geçer düşüncesi Doğu Karadeniz bölgesinde Türkiye geneline göre yaklaşık %8 düşerek %52,8 oranında kalmıştır. Türkiye’de bireylerin %63,1’i dini grup ve cemaatlerin yasaklanması gerektiği düşüncesine katılmamaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde bu oran %5 oranında düşerek %56 olmaktadır. Türkiye’de bireyler %67,5 oranında dini grup ve cemaatlerin faaliyetleri devlet tarafından denetlenmelidir düşüncesine katılmakta, bu oran Doğu Karadeniz bölgesinde %70,4’e çıkmaktadır. Bu verilere göre Türkiye’de toplum laikliğe belirli bir düzeyde evet demekte, dini grup ve cemaatlerin varlığından rahatsız olmamaktadır. Dolayısıyla bu yapıların yasaklanmasını istememektedir. Ancak ortaya çıkabilecek sorunlarda devletin denetim hakkını saklı tutmasını istemektedir. Doğu Karadeniz bölgesindeki bireylerin Laiklik özgürlük ilişkisinde Türkiye geneline göre biraz mesafeli durdukları görülmektedir.

Gerek dini hayat araştırmasının bütünü için gerekse bölge verileri için getirilecek eleştirilerden biri bazı oranların yüksek görünmesidir. Sonuçların bu şekilde ortaya çıkmasında kanaatimizce soruların tutum sorusu olması etkilidir. Diğer bir deyişle soruların düşünce değil de uygulamaları ölçmesi halinde sonuçların daha farklı çıkabileceği ileri sürülebilir.

Doğu Karadeniz bölgesine ait veriler bütün olarak değerlendirildiğinde, bireyler gündelik hayatta dinin yeri konusunda birkaç istisna dışında Türkiye ortalamasının üzerinde cevap vermişlerdir. Dolayısıyla gündelik hayatta dinin yeri konusunda bölgenin daha pozitif bir bakış açısına sahip olduğu ifade edilebilir.

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında, hemen hemen bütün sorularda kadınlar gündelik hayatta dinin yeri konusunda erkeklerden daha yüksek oranda olumlu cevap vermektedir. Bu sonuç dindarlık düzeyinin kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğu yolundaki genel kabulü ve bazı araştırma verilerini desteklemektedir.

Veriler yerleşim yeri değişkeni açısından incelendiğinde genel olarak kırdaki yaşayanların kentte yaşayanlara göre gündelik hayatta dine yer verme konusunda daha istekli olduğu görülmektedir.

Doğu Karadeniz bölgesi verileri yaş gruplarına göre incelendiğinde, 18-34 yaş grubunun gündelik hayatta dinin yerine ait sorulara verdiği cevaplar Türkiye ortalamasına göre bir miktar düşük görünmektedir. Örneğin; ibadetlerimi yapmadığımda huzursuz olurum ifadesine Türkiye genelinde 18-24 yaş grubundaki bireyler %67,8 oranında hemen her zaman derken, bu oran Doğu Karadeniz bölgesinde aynı yaş grubunda %55,3 olmaktadır. Hayatımı dinin emirlerine göre şekillendiririm düşüncesine olumsuz cevap verenlerin oranı Türkiye genelinde 18-24 yaş grubu %57,4, 25-34 yaş grubu ise %58,3 oranında hemen her zaman cevabını vermektedir. Bu oranlar Doğu Karadeniz bölgesinde 18-24 yaş grubunda %47,3, 25-34 yaş grubunda %52,2’dir.

Ancak ilginç bir şekilde aynı yaş gruplarında özellikle aile ile ilişkili konularda bazı veriler Türkiye ortalamasının üzerindedir. Örneğin Doğu Karadeniz bölgesinde dini nikâhı gerekli görme oranı en fazla (%98,6) 25-34 yaş grubunda, en düşük ise (%92,8) 18-24 yaş grubundadır. Bu veriler ışığında Doğu Karadeniz bölgesinde özellikle evliliğin gerçekleştiği dönem olarak görebileceğimiz 25-34 yaş grubunda dini nikâhın önemsenmesi, ailenin dini temeller üzerine oturtulmak istendiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Niyazi. (2007), Gecekonduarda Dini Hayat ve Kentleşme, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Arslan, Mustafa. (2003), “Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C.III, S. 1, s. 97-116.
- AİLE YAPISI ARAŞTIRMASI, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü - Türkiye İstatistik Kurumu, , Ankara, 2006.
- Bolay, Süleyman Hayri. (2007), “Değerlerimiz ve Günlük Hayat”, Dem Dergi, Yıl 1, Sayı 1, İstanbul.
- Canatan, Kadir ve Yıldırım, Ergun. (2009), Aile Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.
- Çelik, Celalettin. (2000), Şehirleşme ve Din –Konya Örneği-,: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Çelik, Celalettin. (2002), Şehirleşme ve Din –Konya Örneği-, Çizgi Kitabevi, Konya.
- TÜRKİYE’DE DİNİ HAYAT ARAŞTIRMASI (2014), Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- Fırat, Erdoğan (1977), Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu: Din Psikolojisi Açısından Bir Değerlendirme, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Furseth, Inger ve Repstad, Pal. (2010), An Introduction To The Sociology Of Religion Classical and Contemporary Perspectives, Ashgate Publishing Limited, Farnham, England.
- Glock, Charles Y. (2007), “Dindarlığın Boyutları Üzerine” Din Sosyolojisi, Der. Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Y., s. 250- 271.
- Giddens, Anthony. (2013), Sosyoloji, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Günay, Ünver. (1999), Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Yayın yeri yok, İstanbul.
- Hamilton, Malkolm. (2001), The Sociology Of Religion Theoretical And Comparative Perspectives, Routledge Taylor&Francis Group, New York.
- Harootunian, Harry. (2006), Tarihin Huzursuzluğu Modernlik, Kültürel Pratik ve Gündelik Hayat Sorunu, Çev. Mehmet Evren Dinçer, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İnce, Abdullah. (2012), Yaşlanma Döneminde Dini Hayat (Sakarya İli-Merkez İlçeler Örneği), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Köktaş, Mehmet Emin. (1993), Türkiye’de Dini Hayat İzmir Örneği, İşaret Y., İstanbul.
- Lefebvre, Henri. (2007), Modern Dünyada Gündelik Hayat, Çev. Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul.
- Lefebvre, Henri. (2013), Gündelik Hayatın Eleştirisi 2, Çev. Işık Ergüden, Sel Yayınları, Basım Yeri Yok.
- Okumuş, Ejder. (2006), “Gösterişçi Dindarlık”, Dindarlık Olgusu (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri), Kurav Y., Bursa, s. 113-124.
- Onay, Ahmet. (2001), “Dindarlık Ölçme Çalışmaları”, İslami Araştırmalar, C. 14, S. 3-4, s. 439-449.
- Polat, Fazlı. (2002), Sosyal Değişim ve Din İlişkisi (Erzurum Örneği), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Subaşı, Necdet. (2001), “Gündelik Hayat ve Dinsellik”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.2, s. 239-267.
- Subaşı, Necdet. (2002), “Türk(ıye) Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”, İslamiyat, C. 5, S. 4, s. 17-40.
- Subaşı, Necdet. (2004), Gündelik Hayat ve Dinsellik, İz Yayıncılık, İstanbul.

Taplamacıoğlu, Mehmet. (1962), “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi., C. 10, s. 141-151.

TÜRKİYE DEĞERLER ARAŞTIRMASI, <http://www.connectedvivaki.com/2011-turkiye-degerler-arastirmasi/>, Erişim Tarihi; 17.09. 2015.

TÜRKİYE SAĞLIK ARAŞTIRMASI (2012), Türkiye İstatistik Kurumu.

Weber, Max. (2008), Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı, Çev. Zeynep Gürata, Ayraç Y. Ankara.

Yıldırım, Ömer. (2004), Trabzon’da Dini Hayat (Trabzon İl Merkezi Örneği), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

düşbed